

ПРАВО НАРОДА

НОВИНЕ СОЦИЈАЛНО ДЕМОКРАТСКЕ СТРАНКЕ.

Број 31.

ШИД, 23. јула (5.) августа 1909.

Год. III.

Илази сваког четвртка. Управа и уредништво налазе се у Шиду, у стану В. Кораћа. Цена је „Праву Народа“ заједно с прилогом „Народни Глас“ за Аустро-Угарску с Босном и Херцеговином годишње 4 К, за све остале државе 5 К 60 фил. На пола и четврт године размерно. — Поједини бројеви стоје 8 фил.

Срби и Хрвати.

II.

У прошлом броју смо разложили разлоге и повод, којим о свађи Срба и Хрвата нашим читаоцима опширније проговарамо. Но пошто не обичавамо само напасти наше политичке противнике (у овом случају „Заставу“ и радикале), већ и нашим читаоцима показати разлоге с којих их нападамо, то ћемо о овој ствари темељитије проговорити.

Зато пре свега — пошто је темељ свађе питање, јесу ли Срби и Хрвати заиста један народ — морамо добро развити шта је то народ и народност.

Кад неук човек чита наше српске и хрватске патријотске новине и књиге о Српству или Хрватству, тад га те новине залуде и заслепе, да о самој ствари не може имати правог и истинског појма. По тим новинама и књигама мисле људи, да Српство и Хрватство (тј. народносна идеја) постоје већ стотине и хиљаде година. А то је голема лаж. Многи засукани политичари и шовинисти и са српске и хрватске стране свесно су ширили у народ те лажи.

Приповедали си о старој српској држави, о српском царству, хрватској држави, хрватском државном праву, хрватским или српским царевима, краљевима, јунацима, велможама и т. д. и т. д.

Међутим који је мало читао историју знаде, да те српске и хрватске ознаке у историји или уопште не постоје, или ако деломице постоје, оне немају ни близу оно значење, које им се данас придаје. Погледајмо мало само што вели непристрани историја.

Историја вели, да су се наши прадедови доселили у ове земље још док су оне потпадале под римско царство. Доселили су се као многобројна славенска племена, које је имало свако посебно своје племенско име. О јединственом имену било српском, било хрватском нема говора. Ни језик свој

нису називали српским или хрватским.

А то је и сасма наравно. Наши су прадедови онда били полудивљи варвари, међусобно везани тек уским родбинским (племенским) везима. Нису имали ни властеле, ни краљева, ни царева. Бирали су си сами своје управљаче (жупане) и војводе у рату. Али ови нису имали никакве власти. Није било ни пореза, ни намета, ни државе, ни општине. У случају рата сваки је био добровољни војник о своме трошку, а после рата кући, пак онет ради и уздржавај се. Бавили су се у главном сточарством и пољоделством. Није било приватног власништва; радило се у заједницу, у задруге, од којих се последњи остаци, распадају тек у најновије доба.

Та дакле славенска племена нису имала никакве чврсте заједнице. Језик им је био додуше или један, или бар међусобно врло сличан. Није било никакве веће или државне заједнице.

Тек мало по мало попримали су ти досељени Славени хришћанску веру од грка и Римљана, а од њих и њихове друштвене и државне уредбе. По мало се створила домаћа — славенска — властела, по мало изникне независне државице, испрва жупаније и бановине, кашње краљевине и царевине. Те слободне сељаке претворила је та иста властела у своје кметове и робове. Нови тај поредак посвећивала је нова хришћанска вера. Сељаци су се испрва бунили против својих жупана и властеле и остављали хришћанство или стварали нове секте; настајали су тешки унутарњи немири, у којима је коначно властела победила и увела чисти феудални одношај и феудалне државе.*)

Јесу ли то државе биле српске или хрватске у данашњем смислу ових речи? Ни говора о томе! То нису биле државе на ро-

*) Што је феудална држава ми смо растумачили у чланцима о тријализму, дуализму и федерализму. Види бр. 21. „Пр. Народа“.

дне, народ у њима није владао, није имао никаквог права. Био је голо робље извржен господској самовољи. Те државе биле су приватно власништво појединих владара. Ови су се владари у својим титулама називали према крајевима у којима су владали. Пак нити ти крајеви нису имали јединственог народносног имена, као што га ни данас немају. Ту је била Рашка, Маћедонија, Зета, Хум, Рама, Мачва, Срем и т. д. и т. д. Цар Душан се у својој титули називао: „Цар Срба, Грка и Бугара.“ Дакле по свој титули је био толико исто грчки и бугарски, колико српски цар, а пустивши с вида, да име Србин није имало оно опште народно значење, које данас имаде.

Једном речи онда се није народна маса делила по народносно осећају. Додуше било је разних језика, али тај језик није имао јединствено име, није било данашње народносно охнаке. О језику народних маса није лико водио рачуна; о народу се толико водило рачуна, колико и о теглећој марви. Господа су говорила грчки и латински; то је био језик култура. Народни језик — старо-славенски — се тек држао у цркви. Црква, вера, манастири били су једна културна обележја за широке масе. Они су се према томе тек према вери разликовали и осећали некакву заједницу, већ према томе јесу ли били католици, православни, богумили, патарени, муслимани, и т. д.

Да је оваково стање било у нашем народу за време старих тзв. „народних“ (!!) српских, хрватских или бугарских држава на балканском полуострву је сасма наравно. Тако је било и у свем осталом свету, пак и у данашњој Италији, Француској, Њемачкој. Из таковог стања ствари сигурно би се временом развила јединствена југославенска држава, или би се бар створио у новије доба јединствени народ, као што је то било у Италији, Француској, Њемачкој и т. д.

Али је тај правилан развој пречио један посебни догађај, а то је провала Турака у Европу.

Турци су у Европу провалили и сломили старо грчко (византијско) царство. Подјармили су и све ситне југославенске државице у данашњој Србији, Вугарској, Македонији, Албанији, Старој Србији, Босни и Херцеговини, пак чак и овамо у срему, Славонији и делу данашње Далмације и Хрватске. Куд год су Турци допрли, свуда су искоренили стару славенску властелу, било мачем, било терањем из земље, било турчењем (као у Босни). На место постепеног дизања и напредовања народног језика у књижевности и култури наш је језик и надаље остао језиком бесправног робља. Језик господара је постао место грчког и латинског, турски и арапски.

Онај пак део нашег народа, који није био под Турцима, био је у вечитој борби с њима на својим границама, а без могућности и снаге, да створи посебну и самосталну културу. — Изузевши малену дубровачку републику и мали дио данашње Црне Горе, које су две све до најновијег доба очувале своју самосталност — сав је остали наш народ био или под властелом аустријском и мађарском или под владом моћне средњовековне талијанске државе: Венецијанске републике (Млетачка).

Из овог стања ствари нас је тргнуо тек онај велики препород, односно валови тога преокрета, који је пре сто година под именом велике француске револуције затресао свом Европом. Био је то покрет буржоазије, порођај народносно идеје.

Ради важности тог покрета и уопште ради упознавања садржине народносно идеје, говорићемо о њему у посебном чланку.

Влада у кортешацији.

Рауховој владавини мора заиста да већ иде вода у уста. У овим врућим данима, кад крупна господа иду по купкама, дао се први члан владе иза бана, на кортешки пут по осечкој жупанији. Приређују му се командирани дочеци, код којег суделују чиновници, жандари, пандури и школска деца, пред којима госп. подбан „развија свој програм“.

Путовање новог подбана по Славонији, чини се, да је само наставак Рауховог путовања. Раух је коначно ваљда се и сам уверио, да његова појава на путу делује

раздражљиво на читаву јавност. Ни један његов пут није свршио без шкандала, без муњака и демонстрација. Његово „освајање народа“ по Лици и Славонији само је ослабило његове савезнике франковце и радикале у очима читавог нашег друштва и политичке јавности. Бан Раух се с пута редовито повраћао с пар више шкандала у својој владавини и с пар изгубљених политичких позиција.

То је ваљда и био разлог, да је ваљда и сам Раух увидио, да ће боље бити, да се окани даљњег путовања и „освајања народа“, пак да место себе пошаље „нову метлу“. Нови подбан познат је као сладкоречив човек. Он је мајстор у томе, да слатко говори, пуно обећава, а уједно да баш ради противно од оног што говори и обећава. Нови подбан, али стари Куеновац, има свега на све стране, па га видимо, како посећује спахијске дворове, општинске уреде, у којима говори и говори.

Циљ је подбановог пута, да врбује спахијске дворове и општинске уреде за Раухову уставну странку. Ближи се коначно велеиздајничке парнице. Раух ће са ловорика из ове парнице ући у изборну борбу: треба уз то кандидате, а и „помоћ“ славонских спаја и опробаног славонског службеног апарата, који је око спахијука у осечкој жупанији још понајмање изашао из куеновске колотечине.

Ловорике банове из парнице против Срба у Славонији најлазе на веома слабо схваћање и разумевање. Шта више, где има доста Срба, ове ће ловорике Рауху у изборима само шкодити. Треба зато „уверљивији“ доказа за народ, како је апсолутно нужно, да бан добије своје мамелуке у сабор. Треба притиска спаја, њихових кандидатура, треба ревности опробаних општинских чиновника. И тад се онда нешто учини.

Тако нам се нови подбан на својем службеном путу указује као човек, који већ организира будуће изборе. Указује нам се у жалосној слици, коју су власти играле у злогласно Куеново доба. Пак зато је и сасма наравно, да се то његово деловање неће просуђивати и оцењивати према јегуљастим и слатким говоранијама, већ према његовој подмуклој сврси, којом хоће обновити пропали режим.

Но господа су веома на кривом путу. Варају се љуто, надају ли се, да ће им успети тај режим обновити. У ових пар година слободнијег живота тако су разрушени темељи куеновштине, да то

нису више развалиле, већ разбацано камење. Требало би почети сасвим из нова, тамо, где је Куен почео пре 20 година.

А да ли се то може почети? Може се покушати, и куша се, али где је успех? Данас су на површини не само нова покољења, млађи и реалнији људи у политици, већ и нова свеснија покољења самог народа. Пре 20 година је Куен у народу имао посла с неписменим, још доста добро стојећим сељаштвом, које није имало о политици појма, већ је слушало у свему вољу чиновника. И чим је Куен скупио чиновштво, тим је био скучен и сав народ. Новине се у народу тако рећи нису ни читале, беде и невоље још није било ни близу као данас.

Како су данас прилике сасвим друкчије?

Узмимо само опозиционалну штампу! Она располаже с десетероструко више читатеља него ли пре циглих пет година. Маса нашег народа додуше још увек политички дубље не мисле, али се већ и по нашим селима ствара слој политички одгојеног сељаштва, које више не подлежи ауторитету владине политике.

Велико деловање штампе властодршци данас ни близу не схваћају. Они ће га само осетити док дође час, да се проведу избори. Опасиће властодршци, да то није више онај народ од пре самих 6 до 7, а камо ли 20 година.

И множина других разлога, које не можемо све данас изређати, неминовно условљују пропаст реакције. Раухов режим још може неко време животарити, подјармити и подвезати нашег политичког живота више не ће.

У подбановој кортешацији зато само видимо самртно трзање пропалих клика. Народ се данас диже и громко тражи праву уставност, тражи опште изборно право, тражи утицај на законодавство, на управу. И у том часу се надају крупна господа, да ће лепим говоранијама заварати народне масе, опчинити изборнике!

Како су се љуто прерачунали, показале им будући избори. Народ данас хоће права, а не празних обећања.

Политика.

„Пасји дани“.

Запста! Ово су прави пасји дани! Особито за хрватску владу. Једва што се Раух са својим новим подбаном Пувајом повратио из Пеште и отишао са својом патриотичном ногом у топлице, већ се нови

подбан Цувај пустио у Славонију, где се потуца од спајинског до спајинског двора и од општине до општине. Ту држи силне говоранице и обећава шаком и капом.

Оснивање „уставне“ странке.

Нападање мађарских и бечких новина на Раухову владу траје непрестано даље. Види се, да је Рауху вруће, врло вруће. Зато је и послао у овим пасјим данима подбана на пут, да скупља чланове за нову, банову странку, која се има окрестити: Уставна странка.

Раухове новине на дугачко и широко нишу о том путовању, као и о томе, да народ грне у банову, владину странку. Истина је пак само то, да народ није нигде демонстрирао против подбана.

Како се види, владиној је штампи већ и то велики успех, што подбана не дочекувају с мућима и патлицима, као бана. Занста су та господа и с малим задовољна.

Нови избори.

Чим се сврши велеиздајничка парница, биће нови избори. То већ не таји ни владина штампа. Зато се Раух на врат на нос спрема на нове изборе, јер се главна расправа против ухапшених Срба приближује свом крају. Зато се сад брзо оснива владина странка.

Избори се дакле приближују!

Забрањивање скупштина

Још увек траје, Влада не дозвољава својим противницима да држе зборове и да народу говоре о политичким приликама и политичком положају. Тако је прошлх дана опет забранила неколико скупштина, које су сазвали народни посланици.

Зар се влада збиља нада, да ће Рауху и његовој дружини то што користити?

Велеиздајнички процес.

Коначно је довршено преслушавање сведока, које је навела оптужница. Сад је суд одредио, да се позове још 30 нових сведока, а исто тако и бранитељи захтевају, да се позову многи сведоци обране. Према томе још предстоји маса сведока.

Сада се међутим читају разни списи и бранитељи стављају предлоге, које све доке да се позове.

Међутим штампа изван Хрватске непрестано пише о овом процесу. Особито мађарска штампа оштро наваљује на Рауха и веома оштро критицизира читави поступак и водство парнице.

И у француској штампи се непрестано жестоко пише о овом процесу. Назива га се европским шкандалом и позива аустроугарске властодршце, да овом процесу учине једанпут крај.

И из остале штампе чешке, пољске, њемачке, галијанске итд. непрестано се јављају гласови, који воде рачуна о овом процесу.

Како ли је властодршцима на све то при души? А они су се надали, да ће све то проћи потајно и сакривено, да ће страни свет успети заварати у целој ствари.

Чувени Настић је преслушан до краја, пак сада у судници прати даљни развитак процеса.

Што Раухова влада назива радом за раднике?

1. јула ове године ступио је код нас на снагу нови закон о осигуравању радника против болести и незгода. Провађање овог закона приписала си је Раухова влада као особити чин у корист радника,

пак није чекала сабора, да он то законом уреди, већ је бан Раух то уредио наредбом.

Дакако да Рауху ту није ни најмање било стало до радника, већ да своје људе осигура с масним плаћама и пензијама. Ево само колико ту има чиновника:

Државни уред за осигурање радника имаде председника у рангу банског саветника с плаћом 11.300 К, потпредседника са 7.760 К, два тајника са 11.640 К, једног перовођу са 4.450 К и два са 6.560 К, једног рачун саветника са 4.450 К, једног ревидента са 3.280 К, једног официјала са 2.595 К, два асистента са 3.820 К, једног официјала помоћних уреда са 3.280 К, једног официјала са 2.595 К, једног акцесисту са 1.910 К, три слуге са 3.345 К годишње плаће. Дакле за плаће чиновника овог уреда, који је уређен за осигурање радника, има земља да носи годишње 66.985 К.

Но тиме нису исцрпени издаци за особна берива. Ту треба за дневнице несталних судца 7.200 К, за одело подворницима 240 К, за дневнице и награде 6.480 К, или укупни особни трошкови уреда 80.905 К. Путни трошкови прелиминирани су са 8.000 К, дакле све 88.905 К за особље.

Овај уред дакако треба и леп стан, па ће се за њ плаћати 5.000 К. Оволико особље треба и много паушала и које-каквих публикација, што ће све земљу стајати, према Раухову прорачуну 9.000 К. А биће и судца прве молбе, за које треба 12.000 К. И напокон ће сви трошкови земалске благајне за осигурање радника стајати 60.000 К.

Раухова дакле наредба стајаће земљу укупно 174.905 К.

Па премда је ово тако скуп уред, ипак се његово деловање ништа не опажа у погледу радничког осигурања. „Slobodna Rijec“ је већ у више бројева изнела, како радници ради демаршности овог уреда имаду само силне неприлике.

Ето, то је господски рад за народ. Скупи 3 брда 3 дола велики број скупних чиновника, пак их окрети, да се имаду бринути за раднике. Радни народ ће на њих трошити из државне благајне до 175 хиљада круна, а владине ће новине писати, како је све то у интересу радника.

То се зове господска брига за народ. И онда се та господа чуде, да радни народ ту бригу не поштује, већ би је се радо решити чим пре, тим боље.

Социјалистички покрет наших земљака у Америци.

Подруга година има тому, што су се наши у Америку псељени другови одлучили на врло смион корак и покренули хрватски социјалистички лист под именом „Radnička Straža“. Велика бијаше бојазан да другови не ће моћи лист одржати и да ће наступити реакција у америчком и српском радничком живљу, која ће знатно успорити напредовање социјалистичке мисли. Према везама, које смо имали са америчким нашим друговима, знали смо, да је број наших другова преко доста ограничен, а радни народ да је зауларен по разним банкирима и шифкарташким агентима, попут пијавица сису наш народ преко под фирмом патриотизма и народности Сви ти људи имаду своје хрватске па српске новине и сви пишу о — радничтву, но са одређеном сврхом, да радника не освесте разредно, него тек да погудују његовим слабоћама и његовом честитом радничком поносу.

Данас већ наши амерички другови могу са задовољством рећи у свом из-

вешћу, што га подносе друговима: Прошле године излазила је „Radnička Straža“ само сваких 14 дана, те је изишло у свему 26 бројева: имала је 800 предплатника, а распачавала се просечно по броју у 1600 примерака. Уз то је проширено око 15.000 књижица, списа и агитационих летака. У последњих 6 месеци напредовала је наша ствар у Америци врло повољно. „Р. Ст.“ врло је добро уређиван социјалистички лист, излази сада сваке седмице, штампана се у властитој унијашкој штампарији, има 1600 предплатника, а распачава се просечно по броју у 2800 примерака.

Сада раде друдови такођер на изградњи свог Хрв. радничког просветног и политичког савеза, који треба да буде предтеча јединствене политичке и просветне организације у Сједињеним државама Северне Америке.

Само напред тако! То довикујемо искреном радошћу нашој браћи и друговима онкрај океана, јер у напретку покрета у Америци видимо свршаван један дио оног огромног посла, који и на нама лежи: радни народ разредно и социјалистички освестити, те га привести у коло политички и струковно организованог међународног пролетаријата. А нашим пак друговима препоручујемо, да своје рођаке и знајке у Америци упуте на „Radničku Stražu“, нека ју претплате и читају. Адреса гласи: „Radnička straža 606, SO. Centner Ave, Chicago, Illinois.“

Пут у социјализам.

Велика светска, историјска борба за социјализам ставља другове, који још нису продрли унутрашње бивство и схватили га у целости, често пута на тешку пробу стрпљивости. Дипста је велики напредак, ако је у кратком времену од неколико десетгодишња социјална демократија постала од незнатне секте моћном разредном странком, која је већ постављена пред борбу за освојење политичке моћи. Али ипак напредак нам се чини доста спорим и многи је борац већ постао нестрпљив. Садашњост је тако неподносива, радничка класа тако тешко трпи под теретиша свога ронства, циљ, за којим она тежи, тако је леп, да је осећај нестрпљивости потпуно разумљив и оправдан.

Али само у толико оправдан, у колико не губи из вида збиљу. Пре, док та збиља није била позната, док нису биле откривене оне силе, које су за друштвени развој одлучне, могла је постојати обмана, да ће се снажним утецањем неколицине људи и обраћањем властодржаца на пут правде моћи променити друштвено уређење. Говорило се, да треба само хтети. Нарав запрека, на које се наишло, остала је непозната, запреке су изгледале случајне и зато је разочарање и нестрпљење тјерало увек напред к новим делима и узалудним покушајима, који су коначно доводили до потпуне безделатности.

Марксистичка наука научила нас је, да су за спољашњу друштвену револуцију потребни извесни предусети, који се стварају деломично техничким развитаком и напретком, а деломично нашим радом. Високо развијен капитализам потребан је, да би се могла развити јака радничка класа и да би се у тој класи породила воља и снага за револуцију. Док је капитализам слаб и мало развијен, не може се рачунати на остварење социјализма; морамо чекати, морамо се стрпити.

Та опомена звучи многом борцу неугодно. Чекати, стрпити се, док народ тако тешко страдава! Тешко је, управо безосећајно рећи му, да стрпљиво мора устрјати, јер му се за сад не може помоћи.

Није чудо, да се нестрпљивост тим не може обуздати и да непрестано тјера на нова дела. Она мисли енергичном акцијом поспешити развитака; нада се другим путевима и другим средствима брже до циља доћи, по што то марксистичка наука сматра могућим. Сачекати док услови за друштвену револуцију буду ту, траје јој предуго.

Два средства пружају се ономе, који мисли друштвени развој уметно поспешити. Није потребно чекати, веле некоји, док сви радници буду револуционирани. И владајућа је класа мањина, која не може бити срушена од друге енергичне мањине. Кад би интерес масе био тој мањини противан, онда се она дабоме не би могла одржати. Али што она жели остварити, то је у интересу целог народа, који само из незнања и предрасуда покорава се властодршцима. Ако социјалистичка мањина освоји једном власт и покаже шта хоће и шта може, одмах ће се расположење масе њој приклонити. Зашто да се онда мучимо у бесконачним борбама са предрасудама, да предобијемо велику уметно у незнању подржавану масу? То је непотребни дуги пут. Смели ударац једне одлучне мањине најбржи је пут к социјализму.

Не, веле други. Има један други и бољи пут. Ми не требамо чекати, док радничка класа сама за себе постане тако јаким, да узмогне освојити политичку моћ. Она може наћи помоћ и код других класа, које стоје непријатељски према господству великог капитализма. У заједници с другим класама може провести реформе, које ће живот већ унутар капитализма чине подносивим. Тиме ће се омогућити напредак, прелаз к вишој форми продукције.

Пракса је већ давно показала, да ниједна ова тактика, ни она нестрпљива ни смелих удараца, ни реформистичка, није права тактика, која к циљу води. Обе воде к изненађењима и слабе раднички покрет. Друге класе иду с нама само у толико, у колико то служи остварењу њихових циљева, који су опречни нашим, а онда нас остављају; за реформе заузимају се само из страха пред пролетаријатом и да слабе његову класну свест. Социјализам онда такођер није покрет једне нове мањине против владајуће класе, већ борба већине народа за његово ослобођење, треба дакле целу радничку класу за извојевање победе. Цела радничка класа, али само радничка класа, потребна је за остварење социјализма; на тој темељној мисли почива марксистичка тактика. Ми морамо чекати, док се радничка класа предобије за социјализам и ојача; његово остварење не можемо поспешити уз припомоћ других класа.

Али то никако не значи, да ми требамо мирно и пасивно чекати. Аргументи, које заговаратељи тактике нестрпљива износе против марксистичке тактике, показују њихово потпуно непознавање социјалистичке теорије. Марксизам не супротставља деловању чекање, већ показује деловању прави пут. Он не проповеда стрпљиву устрајност место делотворне акције, већ поставља праву акцију на место криве. Он не каже народу, да му се не може помоћи, већ му каже, на који начин може сам помоћи. Он показује, да се услови за социјализам стварају делотворно техничким развојем, али само онда, ако се истодобно нашим деловањем стварају даљњи предуслови.

Нови друштвени поредак, за који се боримо, не лежи у политичким спољашњим облицима, већ је условљен у пролетарским класама. Једини је пут к остварењу социјализма те масе класно осветити, привести их к политичкој увиђавности, к организацији и тако од њих створити једну велику силу. Све деловање има само у толико

важности, у колико овоме служи, а томе служе борбе политичке и струковне, томе служи и сва агитација.

И њима је тесно око срца.

Жетва је прошла! Мршава и жалосна жетва! Жито се ванредно слабо плаћа! А осим тога је туча ове године направила огромну штету. У самом Срему је у пет котара направила велику штету, а пет котара је половица Срема! У место да би од жетве имали мало одлакшања, данас ратари се опет задужују, што ће рећи, да све дубље пропадају у гледи.

А жетва је слаба у читавој Аустро-Угарској. А услед слабе прошлогодишње жетве испразњени су сви магацини. Жито је већ сада на таковој цени, као што никад пре није било, пак ни у пролеће. Што ће бити тек на пролеће?

Овакове прилике, чини се, да су чак и нашим службеним круговима мало потресле мозак. Није то шала, кад народ иде у сусрет отвореној глади. А с гладним народом се није шалити.

Ово су ваљда узроци, да смо чак и у „Sriemskim Novinama“, листу великог жупана Хидегетија, нашли чланак о „Svagdanjem kruhu“, у којем се забринута пита, што ће бити из свега тога. Чудновато је заиста, кад у овим новинама чак и ово читамо:

„Под високим ценама трпи већ од месеци конзумент, а трпит ће даље. Неће али дуго потрајати, а да ће и продуцента снаћи иста невоља. *Покушајте ће свакодневни крух, покушајте ће и све друге животијне потребе.* Ако ће наш ратар поред мршаве жетве обекрљивати моћи своју кућу свакодневним крухом до нове жетве, не ће га бити нужда. *Но највећи дио наших сељака није у ојде у том сретном положају, да се тако осигурати може за близу будућност.* Многе ће опет завести сјајне цене, да уновче своју жетву до задњег зрицета. У најбољем случају наш ће ратар како тако презимовати: *Но доћи ће пролеће, а да неће доста круха имати за своју децу. Тражит ће гараде, али ће је слабо наћи.*“

Или кад исти лист на закључку свог чланка долази до ових речи:

„И тако ће наш ратар опет покуцати тамо, где му покуцати не треба. Тражит ће помоћи код мешетара и продават ће жетву на струку. Тражит ће помоћи од новчара и преобтерекиват ће свој посјед или ће повећати број оних очајника, који седе с очинске груде у прекоморске крајеве.“

И на концу свега тога лист сремског великог жупана не налази ни једног лека, како да се овом злу доскочи. Напокон оваково стање није ништа ново; оно траје већ годинама, само је ове године зло мало јаче него обично.

А ко је узрок овом злу? Пре свега политика данашњих властодржаца. Они су подигли огромне заштитне царине, они су подигли до ужасне висине државне издатке за војску и гомиле често сасма непотребних чиновника; они су свалили терете у главном на ратара малопоседника било као произвађача (продуцента), било као потрошача (конзумента). Они су га обесправили, учинили робом у данашњој држави.

Ако се дакле хоће помоћи ратарском народу, гад се има пре свега уклонити ове узроке зла. Већ би се ове године могло помоћи, да се укине, барем до нове

жетве, увозна царина на жито. Тим би брашно појефтинило за неких 10 круна по метру. Да, али тиме би се набило силне хиљаде из цена великих поседника и шпекуланата с храном.

Требало би освојити народу уплив на државну управу, одстранити трошкове за војску и непотребно чиновништво, а нарочито народу дати опште, једнако, непосредно и тајно право гласа. Народ би онда већ знао помоћи.

Све ово дакако не ће рећи Хидегетијеве новине. Јер онда би радиле против интереса данашњих властодржаца. А то од њих не ћемо никад дочекати. Радни народ мора сам доћи до увиђавности, одкуд долази његово зло, а не може се надати, да ће га о томе поучити његови најгори разредни противници.

Вести.

Опет пао један ступ Раухове владе. Велики жупан модрушко-речке жупаније др. Перо Гавранић умировљен је. — Тако је опет пао један ступ Раухове владе, у којег је Раух полагао толико наде!

Радијалски штипендисти у служби помаћаривања Срба у Банату! Колико ли се пута само расипаштоље разни радикали и радикалчићи са својим Српством. Нико им није раван; све су сами отпадници Српства, само су му они једини прави преставници и бранитељи! У истини је, дакако, то сасма другачије! Ту се баш види, да радикали дају за Српство, како и за лањски снег. Пуштамо с вида, да служе политици Рауха и Векерла, којима је задатак угњетавање и мађаризација српског народа. На сваком кораку и ипаче налазимо доказа њиховом баш протусрпском раду. Ево опет један пример.

У Панчеву постоји једно мађарско друштво (Országos Széchenyi Szövetség), којем је једна од главних задаћа мађаризација Баната. Друштво је у потпуно мађарским шовинистичким рукама. А ипак у одбору тог друштва седе и неколико српске господе, пак чак и један штипендиста радикалског саборског одбора. Радијалски саборски одбор дакле о трошку народних фондова школује људе, који раде на мађаризацији Баната! Лепо!

Овом згодом не можемо, а да не констатујемо дубоки пад српске господе у Угарској. Српски народ тамо даномце пропада и расељује се трбувом за крувом по Србији, Срему или чак по Америци. Српска интелигенција место да га подучава, како да води борбу против својих израбљивача и угњетача, она ето помаже раскућивати и однорођивати.

Ипак ће та иста српска господа прву прилику угрбити, да подигну дреку на социјалну деморацију, да се: она не „бори за Српство“. А ипак социјална демократија баш настоји, да буде праведна према свима народима, пак и према Србима. Она осуђује свако разнарођење, а особита је противница бећарског помаћаривања у Угарској, што га воде мађарски властодршци из својих посебних рачуна. Зато социјална демократија иде у народ, просвећује га и придиже културно, да може упознати свој положај и повести борбу за своје ослобођење. А српска господа! она ето помажу, да се из нашег народа прави нека нова некултурна маса, која не ће бити ни српска ни мађарска, пак тако ни слободна, да се подигне и ослободи оног гадног јарма, који данас носи! Пак да нема наш радни народ право, кад у првом реду мрзи и презире своју рођену интелигенцију?